

Вељко Ђ. Ђурић

Хрвати као жртве у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији 1918-1941. године (Неки спорни проблеми)

У хрватској историографији и публицистици, било да се радило о текстовима који су настали у Хрватској или у *поратном расејању*, затирање српског народа чињено у Независној Држави Хрватској (НДХ) објашњавало се на разне начине, па и некаквим реваншизмом или одговором на жртве из хрватског народа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (СХС), односно Југославији које су побили Срби. Ради исправљања таквих тврдњи потребно је осврнути се на неке научно неутемељене, паушалне и произвољне оцене о прошлости, из простог разлога што су их управо оне и *породиле*.

Иако је Југославија нестала као државна творевина са политичке карте, остале су многе неразјашњене контраверзе из њене историје. Ни историјска наука није дала одговарајућа тумачења појединих од тих контраверзи.

Један од проблема који је остао без адекватног одговора јесте тврђење да је прва јужнословенска држава била, у ствари, само проширена Краљевина, односно *Велика Србија*. Из тога тврђења произилазила су и многа друга, до данас неутемељена на релевантним историјски потврђеним чињеницама. На таквим основама настало је и правдање злочина реализованог за четири године постојања НДХ-а (1941-1945), речима да је то био одговор на све оно што су Срби урадили Хрватима у две деценије (1918-1941) пос-

тојања јужнословенске Краљевине. Потребно је много простора за негирање те тврдње јер има безброј чињеница које су неспорне за праве историчаре ослобођене разних непотребних дневнополитичких предрасуда. Овај рад представља само мали професионални допринос негације поменуте тврдње.

Прва полазна основа гласила би: јужнословенска Краљевина била је мултиконфесионална, мултикултурна и мултинационална држава, а Незавина Држава Хрватска била је држава једнога народа, хрватског.

Друга полазна основа гласила би: жртве из хрватског народа у јужнословенској Краљевини биле су, најчешће, жртве државних органа, углавном због антидржавних радњи, а не српског народа, док су жртве из српског народа у НДХ-а последица државног програма утемељеног на усташкој политици!

Хрватска историографија, било да се ради о оној из времена НДХ-а или *комунистичке Југославије*, није имала готово ниједну позитивну реч о јужнословенској држави. Намерно се изостављало име државе: *Краљевина СХС!* Говорило се најчешће да је то *великосрпска или версајска Југославија*.

Готово сви хрватски историчари прву јужнословенску државу тумаче као државу у којој су Срби имали превласт у сваком погледу. Два примера могу да илуструју ту тврдњу.

Анте Павелић, поглавник НДХ-а је писао:

Назив државе Краљевина СХС, а касније Југославија, није на ствари ништа мијењао, јер та нова држава није била ни по чему нова: остао је исти краљ, иста војска, исти закони, исти службени језик, иста управа, иста корупција,

*и иста политика, све исто, што је било у предратној Краљевини Србији.*¹

Историچار Љубо Бобан је писао:

*Двор је био српски, дипломација је била у рукама Срба, српски је био официрски кор и команда и у жандармерији и у војсци, у којој су Хрвати, и сви други, били само људски материјали.*²

Ако се крене у анализу појединих области уочљиве су чињенице које то оспоравају, а понекада показују и сасвим другачије стање!

Српска влада и Југословенски одбор договорили су 20. јула 1917. на Крфу (тзв. *Крфска декларација*) да владари буду из српске династије Карађорђевића. Према истој *Декларацији*, договорена је равноправна употреба хрватског, словеначког и српског језика, ћирилице и латинице итд!³ Дводеценијска историја јужнословенске државе потврдила је да Хрвати и Словенци нису прихватили ћирилицу онако како је Србија користила латиницу! Сва државна документа била су штампана двословно и тројезично.

Нова држава имала је хришћанство, Римокатоличку (РКЦ) и Српску православну Цркву (СПЦ),⁴ и ислам. Према *Уставу*, римокатолицизам и православље били су равноправни. Није могуће пронаћи никакве чињенице о томе да је Српска православна Црква била у бољем положају од РКЦ-а. Патријарх српски бирао се на Сабору, скупштини свих архијереја, али избор је бивао пуноважан тек када је краљ, на предлог министра вера, потврђивао изабраника. Поглавар РКЦ-а столовао је у Ватикану, у другој држави!

¹ *Doživljaji*, Zagreb, 1996, 453.

² *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije*, I, Zagreb, 1987, 35.

³ Уп. *Naša domovina*, I, NDH, Zagreb, 1943, 212.

⁴ Urednici su, zbog autorovog insistiranja, u ovom saopštenju iznimno prihvatili navedeni naziv Srpske pravoslavne crkve prema tzv. *crkvenom pravopisu: Srpska pravoslavna Crkva*.

Уосталом, да је држава имала контролу над СПЦ-ом потврђује и постојање специјалног *Закона о СПЦ*-у. Тако нешто није било у односу државе и РКЦ-а.⁵

Мужић је тврдио:

*ОснутаК Краљевине СХС епископат Католичке цркве у земљи прихватио је не само као политичку нужду него и као могућност римокатоличког продора на Исток.*⁶

Ако две последње речи у наводу - "*на Исток*" - променимо и ставимо "*у православље*", шта се добија?

Следећа Мужићева реченица гласи:

*Српска православне црква, до тада државна вјера у Краљевини Србији, у смислу службене теорије о једноме троплеменом народу схватила је нову државу и као средство поправослављења католика, замишљајући народно јединство преко црквеног стапања католицима и православља у светосавље.*⁷

Мужић очито не разликује државну Цркву и државну веру. Али измишља нову веру, некакво *светосавље*! Да ли је пример становника села Вис на истоименом далматинском острву, који су добровољно и колективно прихватили православље и организацију СПЦ-а те потоње грађење храма посвећеног Светом Сави у истоименом селу, представљао пример тог *светосавља*, односно прозелитизма СПЦ-а? Да ли је претапање Срба римокатоличке вере, који су живели у Приморју од Котора до Задра, у Хрвате, прозелитизам? О чему се говорило на тајним седницама Свехрватског римокатоличког конгреса одржаног 1900. у Загребу?

И Душан Биланцић подмеће СПЦ-у некакво великосрпство:

⁵ Уп. I. Mužić, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Split, 1978, 27-32.

⁶ Исто, 202.

⁷ Исто.

Пресудан утјецај на развијање српске националне свијести међу свим Србима, па тако и међу Србима у Хрватској имала су два документа која су дефинирала концепцију Велике Србије. Ради се о дјелу Вука Стефановића Караџића и Илије Гарашићина.⁸

Ако се прочита претходни пасус на истој страници са причом о утицају Пећке патријаршије, испада се да је аутор побркао неке појмове!

Нетачна је тврдња да су једни делови јужнословенске државе припадали западноевропској, а други византијској цивилизацији, као и да је један део простора раније имао претежно деспотску, а други демократску владавину. Зар су аустроугарски цареви били демократи? Зар је аустроугарска власт поштивала људска права, нпр. религијску припадност? Колико је њених официра било неке друге вере, нпр. муслиманске!

Подела цивилизација на *инфериорне* и *супериорне* настала је у тумачењу напретка и резултирала источно-европским и западно-европским цивилизацијама. Та подела није имала никакве историјске него само религијске основе. Сврставање српске цивилизације у *инфериорне* - значи, према истим тумачењима, у источне и *ниже*, православне, византијске... - почело је 1914. у аустријском Генералштабу, а наставило се у немачком Генералштабу 1941. године. Зар је западноевропска цивилизација напредна што је, осим осталог, убила најмање два милиона Срба у два светска рата?!

У нову државу само су Срби ушли са своје две националне државе, међународно признате на Берлинском конгресу 1878. године. Биле су то Краљевина Црна Гора и Краљевина Србија. Хрвати и Словенци су до тада били део Аустро-Угарске, с тиме што су Хрвати имали нешто по-

⁸ *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999, 29.

вољнији статус који се темељио на *Угарско-хрватској нагодби* из 1868. године. Требало би знати да је та *Нагодба* унутрашњи правни акт, који није имао никакве међународне важности. Уосталом, *Нагодбом* није створена хрватска држава са свим атрибутима.

У Првome светском рату (1914-1918) Црна Гора и Србија су биле на страни ратних победника. Хрвати и Словенци су припадали губитничком табору. Ратна разарања Србије у сваком погледу била су већа од страдања територија Државе Словенаца, Хрвата и Срба. А економија Србије била је испод нивоа територија некадашње Аустро-Угарске.

Уједињење јужнословенских народа био је прокламовани циљ Народне скупштине Краљевине Србије, проглашен *Декларацијом* у Нишу 5. децембра 1915. године. Формално, уједињење са Краљевином Србијом тражили су, током новембра 1918. године, претставници самопрокламоване Државе Словенаца, Хрвата и Срба!⁹ А Павелић и Биланчић тврде исто што и многи други хрватски аутори да је српска војска извршила удар на Државу Срба, Хрвата и Словенаца, односно Хрватску.¹⁰

Српска војска прешла је границе своје државе и ступила на територију Аустро-Угарске, која је још постојала као држава, без обзира на то што је на тим истим просторима проглашена нова држава, од никога призната, Држава Словенаца, Хрвата и Срба, и без икаквих атрибута државности. Зар Аустро-Угарска и Србија нису биле у ратном стању? Зар је забрањено, према ратним правилима, да једна од зараћених страна пређе на територију друге?

⁹ Уп. F. Čulinović, *Jugoslavija između dva rata*, I, Zagreb, 1961, 141.

¹⁰ Уп. A. Pavelić, н.д., 446, и D. Bilandžić, н.д., 64-67.

Српску војску у Загреб формално је позвало Народно вијеће! А оно је имало легитимитет да то учини.¹¹

У јужнословенској држави било је, децембра 1918. године, око 12 милиона становника. Срби су у новој држави били најбројнији народ. Зар је то некакав грех? Да ли је број становника једнога народа у вишенародној држави основа за доминацију?

Док су Хрвати готово сви били плебисцитарно једногласни за Хрватску пучку сељачку (ХПСС), касније Хрватску републиканску сељачку (ХРСС) и, на крају, Хрватску сељачку странку (ХСС), Срби су наставили партијске поделе по основама из предратних година.

Избори у јужнословенској држави су били исти за све. Бирачко право гласа било је опште, према европским стандардима. Када се саберу резултати избора, јасно је да је већина гласова дала српским странкама и партијама - Народној радикалној и Демократској странци! Да ли је српска кривица што је највише становника припадало корпусу српскога народа те што су они дали своје гласове српским партијама и странкама, а они, на основу тих гласова, освојили највише посланичких мандата? Да ли је број посланичких мандата основа за хегемонију?

Видовдански устав је имао легитимитет без обзира на то што је гласање бојкотовао ХРСС. Да ли је бојкот демократија или терор мањине над већином?

Најзначајније банкарске институције налазиле су се у Загребу. Да ли је то основа за српску хегемонију у банкарству? А национални доходак у словеначким крајевима био је вишеструко већи у односу на друге. Да ли је то основа за српску хегемонију у економији?

¹¹ Уп. *Naša domovina*, н.д., 212.

Француска је била главни дипломатски савезник у спољној политици јужнословенске државе, што је била једна од последица ратног савезништва Француске и Србије. Није могла бити Аустро-Угарска јер је она нестала као држава. Али, експанзионизам и реваншизам према јужнословенској држави управо је потекао из држава створених на територији Аустро-Угарске!

Велика већина банака, осигуравајућих друштава, предузећа, рудника итд. била је у власништву странаца, нарочито на територији некадашње Царевине. Национализацијом је држава постала власником знатног дела индустријских објеката.¹² Држава је финансирала сва издвачка предузећа и позоришта, све културне и просветне установе, музеје итд., без обзира на то где су се налазили, у Београду или Љубљани.

Војни буџет износио је свега од пет до седам процената националног дохотка. У војску су одлазили сви способни младићи без обзира на националну припадност. Да ли је број војника Срба основа за војничку хегемонију?

И у жандармерији су служили Хрвати, Словенци и Срби. Министарство унутрашњих послова слало их је у све крајеве државе. Финансирање жандармерије је било део државног буџета. Како, стога, схватити овакве тврдње:

*Попут свих поробљених народа Хрвати су приморани уздржавати и одржавати српску полицију, војску и чиновништво, своју болну неслободу.*¹³

Национални проблем Краљевине СХС био је, према тврђењу америчког историчара Иве Банца, *источни грех*.¹⁴

¹² Уп. J. Tomasevich, *Četnici u Drugome svjetskom ratu 1941.-1945. godine*, Zagreb, 1979, 31.

¹³ B. Bušić, *Misli progodom 10. travnja, Republika Hrvatska*, br. 118, Buenos Aires, 1979, 25.

¹⁴ Уп. *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji*, Zagreb, 1988.

То је само делимично тачно! Србијански политичари нису гледали на нову државу исто као хрватски!

И. Банац је навео и пет карактеристика нације, које је формулисао Јосиф Висарионович Джугашвили Стаљин: економија, језик и територија те психолошко устројство и посебности у култури. Друго је јеврејско поимање нације: нација је заједница језика, крви, језика, судбине и вере. Према Банцу, Српска православна Црква била је чувар националне свести код Срба. То је тачно! Међутим, тешко је у истој равни посматрати хрватски Сабор односно бана и тврдити да су Сабор и бан стожери хрватске националне свести. Узгред, Банац је површан када говори о хрватском и српском језику те непрецизан када помиње штокавски дијалекат, што није за занемаривање у ширем контексту!¹⁵

Као некакав доказ у оптуживању Срба и српске политике готово сваки пут се помиње државник И. Гарашанин и његов спис *Начертаније* из 1844. године. То ради и И. Банац. Али, Гарашаниново *Начертаније* је био лични тј. приватни спис, а не држави или национални програм. Уосталом, колико је људи знало за то ако се има у виду да је први пут објављено тек 1906. године? Додуше, обавештајна служба Аустро-Угарске добила је тај спис 1883. године. Да ли је те године настала у истој кухињи и синтагма *Велика Србија*?

Како, пак, схватити Банчеву тврдњу:

*Сврха је идеологије изражене у Начертанију била да асимилира и да се шири.*¹⁶

Да ли је источнохерцеговачки дијалекат српскога језика асимиловао чакавски и кајкавски или их потиснуо из употребе из неких других разлога? Да ли је и језик основа за језичку хегемонију?

¹⁵ Уп. исто, 82-83.

¹⁶ Исто, 89.

Американац Дејвид Мекензи, најбољи познавалац И. Гарашанина тврдио је, пак, да је *Начертаније* ближе неком јужнословенском програму.¹⁷

Банац је добро схватио идеје Анте Старчевића и Еугена Кватерника. Но, није закључио да њихово великохрватство значи асимилацију и ширење! Уосталом, колико је Срба присвајало хрватске владаре из времена пре 1102. године? Зар Старчевић није говорио и писао да су Немањићи *херватска династија*, а Милош Обилић те патријарх Арсеније и Чарнојевић *знаменити Хрвати*?¹⁸

Није спорно да су хрватски политичари тек после увиђања долазеће неминовне пропасти Аустро-Угарске пожелели стварање и проглашење самосталне Хрватске.¹⁹ Али, околности и ситуација нису ишле тој жељи у прилог. С обзиром на бројност Хрвата, на политичку зрелост и плебисцитарно прихватање политике ХПСС-а, није спорно што је у јужнословенској држави управо хрватски сепаратизам био најзначајнији сепаратизам, који је њу, на крају, и растурио!

Један од одговора регента, односно краља Александра Карађорђевића на хрватски сепаратизам био је политика *историјског помирења* два народа - Хрвата и Срба. Докле се све ишло у тој политици показује, можда и најбоље, масовни пријем бивших аустро-угарских официра, значи и Хрвата, у нову јужнословенску војску. Примљени су чак и злочинци типа генерала Јохана Салиса-Севиса, који је био први војни заповедник окупиране Србије од јесени 1915. године, а запамћен је према тврдњи да има довољно вешала за целу Србију!

¹⁷ Уп. *Ilija Garašanin državnik i diplomata*, Beograd, 1987, 83.

¹⁸ *Ime SERB*, Zagreb, 1868, 29.

¹⁹ Уп. D. Bilandžić, н.д., 37-40.

Краљева политика помирења и настојање да га прихвате Хрвати била је низ погрешки. и заблуда. Један од таквих је откривање мреже тајне организације некадашњих аустроугарских официра и њених подручних одбора у лето 1923. године. Циљ те организације био је рушење нове државе. Провала је почела после хапшења секретарице Стјепана Радића, вође ХРСС-а. По тексту Стјепана Саркотића, објављеног у новинама *Пестер Лојд*, бр. 177 од 8. августа 1923. године, то је била 19-та проваљена афера у Хрватској, а све оне су имале исти циљ.

Тако је краљ Александар, да би личним примером показао своје праштање, изабрао за министра Ота Франгеша, човека који је 1915. послао телеграм немачком цару, уочи напада на Србију, изражавајући му благодарност што ће се Хрвати *ослободити од српских свиња!* А другу димензију политике помирења може да потврди следећи пример: у војсци НДХ-а било је 3600 официра југословенске краљевске војске: међу командантима били су припадници некадашње аустроугарске 42. дивизије!²⁰

Државни врх Краљевине преузео је административни апарат из времена Аустро-Угарске на територијама Босне и Херцеговине (БиХ), Далмације, Хрватске, Славоније и Словеније, значи и полицију на чели са Јанком Бедековићем! Стога, не чуди да се још дуго времена пресуда изрицала у *име Његовог царског и краљевског апостолског величанства*, упркос упозорењима централних државних органа из Београда. Судило се и по законима из доба Баховог апсолутизма! И за то су окривљавали Србију! Народу се стално говорило да се то чини према наређењу из Београда, а Србија је окривљавана и за наплаћивање пореза по Хрватској према аустроугарским законима. Још један

²⁰ Уп. J. Horvat, *Zapisi iz nepovrata 1900.-1941. godine*, Zagreb, 1984, и A. Pavelić, н.д., 453.

пример лажних оптужби јесте одлука општинских власти из 1920. о наплатама такси на псе. Наплата те таксе приказивана је народу као још један покушај Србије да се узме новац Хрватима!

Стјепан Радић је, још 3. фебруара 1919. године, на скупштини своје странке, за све недаће оптужио србијанску краљевску владу! Хрватска национална интеграција стварана је и на негативној конотацији према српском народу као извору свих тешкоћа. Богдан Радица је то објаснио овим речима:

*Средина из које сам ја израстао, вољела је Србе, и ја сам их, према томе, волио, али данас сам анти-Србин. Зашто? Због тога што сваки Хрват у додиру са Србима као да се осјећа припадником народа трећег реда!*²¹

Србофобија је присутна и код вођа ХРСС-а, односно ХСС-а С. Радића и Владимира-Владка Мачека. Срби су, према Радићу, не православци него шизматици, културно примитиван народ. Омаложавао их је до граница неукуса те нападао СПЦ као експонента сваке владе. (Зар ова прича о православном и примитивном народу није лансирана из *бечких кухиња*!) Радић се никада није изјаснио о њиховом положају у БиХ, Далмацији, Хрватској и Славонији. А ни Мачек није био ништа блажи према Србима. Показивао је приличну подозривост, помагао распиривање националне и верске нетрпељивости.

Омиљена поштапалица хрватских политичара била је синтагма *београдски режим*, која је имала одложено дејство код слушаца. Та синтагма, у својој суштини, била је оптужба без основа. Као да у владама није било Хрвата, као да Радић није био потпредседник! Зар најкрвавије демонстрације у Београду није гушио министар полиције Антун Корошец, рикоматолички свештеник!

²¹ *Hrvatski razgovori o slobodi*, ur. V. Nikolić, 1972, 316.

Нема спора око тога да ли је посланик Радикалне странке Пуниша Рачић пуцао у Народној скупштини и том приликом убио два посланика Хрвата. Тада је министар полиције био А. Корошец! Колики је део његове кривице у атентату? А нема ни спора да је Радић био такве болести која није дозвољавала нормално нарастање рана добијених у атентату и која је допринела његовој смрти. Вредно је помена да је овај вођа умро шест недеља после атентата!

Парламентарана криза Краљевине била је последица политичке некултуре партија и странака те неслоге око најважнијих државних питања. Излаз из таквог стања био је, према краљу, његова лична диктатура. Он је то и прогласио 6. јануара 1929. године. То је био, према Словенцу В. Мачеку, наследнику С. Радића, почетак *откопчавања лајбека*, моменат који је био прекретница у историји хрватског народа, односно почетак стварања слободне Хрватске.

Те године окупила се и група хрватских политичара из Хрватске те формирала нову организацију, чији је крајњи циљ рушење Југославије и стварање независне Хрватске. Најзначајнији међу њима су били Бранимир Јелић, А. Павелић и Густав Перчец. Крајем 1930. Павелић је створио Хрватски ослободилачки покрет *Усташа*. Према Биланджићу, усташка организација је имала само две акције: *Лички устанак* 1932. и убиство краља Александра 1934. године.²²

Бановина Хрватска била је корак ка разбијању јужнословенске државе, ка хрватском сепаратизму. А Независна Држава Хрватска била је држава у правом смислу речи. Имала је све атрибуте државности. Стога никако није стајала она речица *тзв.* коју су користили комунистички

²² Уп. D. Bilandžić, н.д., 89.

историчари како би прикрили нешто друго. А то друго било је затирање српског народа, а што се није уклапало у политику *братства и јединства*, оног које је својевремено прокламовао и краљ Александар! Свој део у сакривању истине дао је и Мирослав Крлежа са причом да три камиона усташа нису могла убити неколико стотина хиљада Срба?

Независна Држава Хрватска имала је свој државни програм решавања српског националног проблема. Њега је најбоље објаснио министар Миле Будак речима о прекрштавању, протеривању и убијању. Први корак у решавању српског проблема било је њихово превођење са националне на верску категорију: уместо Срба, постали су гркоисточњаци!

Усташка организација прикупљала је податке о убијеним Хрватима, које је најчешће називала *хрватским мученицима* и сматрала их жртвама *великосрпске Југославије, одвратне творевине Версаиллеса*, који су страдали од "српских оружника, четника, агената, *орјунаша* и разних других зликовачких типова". Према списку, објављеном априла 1941. у дневним новинама *Хрватски народ*, страдало је од 1918. до 1937. укупно 129 *хрватских мученика* са пуним именом и презименом, као и местима погибије, и још 59 за које нису установљени подаци. Вредно је помена да се на том списку налази пет *муслимана* и два Црногорца! По истраживању Ђорђа Станковића, која нису коначна, у периоду 1918-1941. убијено је мање од 250 Хрвата. Убиства се могу подвести под термине *политичка убиства* или *убиства антидржавних елемената* (сепаратисти, припадници нелегалних наоружаних формација, *заштитари* итд.). Од тог броја њих око 200 били су чланови или симпатизери усташког покрета. Остало су били чланови ХСС-а, тачније најчешће њени милитантни *заштитари*, и (Хрвати) комунисти.

Државна власт Краљевине није никада утврдила тачне податке о убијеним чиновницима за период 1918-1941. године. Према Станковићевим истраживањима, само до 1926. страдала су 783 припадника жандармерије, око стотину војника, официра и један генерал!²³

Ако би се поштовао некакав редослед страдања, онда би на првоме месту била убиства извршена 5. децембра 1918. у Загребу: демонстрације и протести припадника некадашњих аустроугарских пукова (23. и 53.) растурени су по наређењу Будисава-Грге Анђелиновића, повереника за унутрашње послове Народног вијећа.²⁴ Жртва је било на обе стране. У усташким текстовима објављивани су сасвим различити подаци. Нпр., у зборнику *Наша домовина*, пише:

Погибе већи број хрватских револуционараца. /.../.

Службени је извјештај гласио, да је у томе сукобу погинуло 13 људи (од тога девет војника), а рањено 17 људи (од тога 13 војника). Знало се међутим, да је на Јелачићеву тргу настрадало око стотину људи.²⁵

Анђелиновић није био Србин! Народно вијеће није била српска влада! Убиство војника на Јелачић-плацу било је резултат гушења једнога антидржавног протеста! Да ли ове жртве треба убрајати у *хрватске мученике* који су страдали од *српских оружника, четника*?

Други значајан догађај у коме је било жртва може бити побуна у Лици, такозвани *Велебитски устанак* 1932. године. Али, тог догађаја нема у зборнику *Наша домовина*!

Трећи догађај у низу страдања могао би бити сукоб у Сењу 1937. године. После објављивања књиге Ивана Мештровића *Успомене на политичке људе и догађаје*, у Аргентини

²³ Уп. *Izazov nove istorije*, II, Beograd, 1994, 167-168.

²⁴ Уп. А. Pavelić, н.д., 481.

²⁵ *Naša domovina*, н.д., 200 и 219.

1961. године, реаговали су неки Срби новинским текстовима. Повод јављању публицисте Спасе Шарабе биле су речи Хрвата Давора Антолковића, објављене у *Хрватском гласу* од 18. априла 1973. године, осим осталог, и о Милану Стојадиновићу:

Није ли у његово вријеме српска фашистичка полиција и жандармерија извршила низ крвавих злочина против хрватског народа! Доста је споменути само масовни покољ хрватске младежи у Сењу, године 1937., усријед бијела дана! Та је младеж била голорука и било је то вријеме мира, а не свјетског или грађанског рата, или једнога или другог као на примјер 1941-1945. године.

Према тврђењу Лазе М. Костића, Антолковић је ово преписао из Мештровићеве књиге (стр. 298). На тој страни налази се текст уредника Винка Николића који гласи:

Приликом концерта хрватског пјевачког друштва Требевић из Сарајева, 9. 5. 1937. у Сењу, из засједе су српски жандарми пуцали на хрватске омладинце из Госпића и с дум-дум метцима убили шест омладинаца и једну дјевојку (Катицу Тонковић, Т. Никшић, Н. Видовић, М. Смолчић, Ф. Јелача, И. Милковић и П. Перковић). Осим мртвих било је и рањених.

Према полицијском извештају жандармеријског потпуковника Крешимира Павелића, Хрвата, команданта Савског жандармеријског пука из Загреба, од 3. октобра 1937. године, омладинци, који су се налазили у једноме камиону, певали су антидржавне песме, говорили против жандарма и власти. На знак жандара да стану, из камиона је почела пуцњава. То је резултирало одговором. Према Павелићевом извештају, жандари су били: Рудолф Брадарић, Фрањо Цар, Фрањо Херман, Антон Хилтнер, Јерко Рукавина и Алојзије Винко. Значи, Хрвати и Словенци! Значи, ниједан Србин!²⁶

²⁶ Уп. L. Kostić, *Ivan Meštrović i njegovi memoari*, Melburn, 1976, 91-93.

Ових неколико примера показују следеће: нису само Срби убијали и нису страдали Хрвати само зато што су Хрвати!

Независна Држава Хрватска, пак, није била мулти-национална држава. Она је била држава хрватског народа и националних мањина. Али, Срба у њој није уопште било! У НДХ-а живело је, априла 1941. године, око 6,3 милиона становника. Звонимир Дугачки, званични хрватски статистичар сматрао је да је априла 1941. године, од укупног броја становника НДХ-а, могло бити око 30 посто или 1,847.000 православних Срба.²⁷ Државним законима Срби су сведени на гркоисточњаке! Можда би требало поставити следеће питање, без обзира на то што садржи много цинизма: да ли су у НДХ-у уопште убијани Срби?

Независна Држава Хрватска је имала систем исељеничких, сабирних, али и концентрационих логора. Посматрано процентуално, Хрвати су били на самом зачељу листе страдалника, на почетку су били Срби! Да ли је Краљевина СХС/Југославија имала концентрационе логоре?

Историографија до данас није утврдила ни приближан број убијених Срба у НДХ-а, осим осталог, јер то комунистичка политика није из више разлога дозвољавала, па испада да су комунисти понекад били на линији усташке политике! Никако не би требало заборавити да су Срби страдали у *хрватској држави*! Страдале Хрвате у Краљевини СХС/Југославији могуће је, пак, и данас пребројати. Али, никако их не би требало сматрати жртвама Срба нити српске државе! Те две врсте жртава озбиљни истраживачи прошлости никако не би смели доводити у било какву узрочно-последичну везу или стављати у исту раван.

²⁷ Уп. *Hrvatski narod*, Zagreb, 19. 5. 1941. године.

Сажетак

Државни органи Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије хапсили су и убијали у сукобима чланове разних антидржавних, сепаратистичких и терористичких организација. Држава је на то имала уставно право.

Према неким истраживањима, око 250 припадника хрватских сепаратистичких, терористичких и сличних организација убијено је у сукобима са државним органима, полицијом, војском и жандармеријом.

Независна Држава Хрватска била је држава хрватског народа у којој није било места за Србе. Стога су они прекрштавани, протеривани и убијани. Тај државни злочин никако се не може квалификовати некаквим одговором на оно шта се десило сепаратистима, терористима и сличним активистима. Те две ствари нису у никаквој узрочно-последичној вези. Таква тумачења могу бити само продукт тенденциозне политичке историографије оптерећене многобројним неоснованим предрасудама.

Zusammenfassung

Die Staatsorganen des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen, beziehungsweise Jugoslawiens, verhafteten und brachten Mitglieder verschiedener antistaatlichen, separatistischen und terroristischen Organisationen in Zusammenstößen um. Der Staat hatte auf dies Vervassungsrecht.

Mancher Erforschung nach, wurden etwa 250 von den Angehörigen der Kroatischen separatistischen, terroristischen und ähnlichen Organisationen in Zusammenstößen mit Staatsorganen, der Polizei, der Armee und der Gendarmerie, umgebracht.

Der Unabhängige Staat Kroatien war der Staat des kroatischen Volkes, in dem kein Platz für Serben war. Deswegen wurden sie umgebracht, vertrieben und umgetauft. Dieser Staatsverbrechen kann keineswegs als irgendwelche Antwort auf das, was den Separatisten, Terroristen und Ähnlichen passierte, qualifiziert sein. Diese beiden Sachen sind in keiner Ursache-Nachfolge-Beziehung. Solche Erklärungen können nur Produkte einer tendenziösen politischen Historiographie sein, die mit zahlreichen unbegründeten Vorurteilen belastet ist.